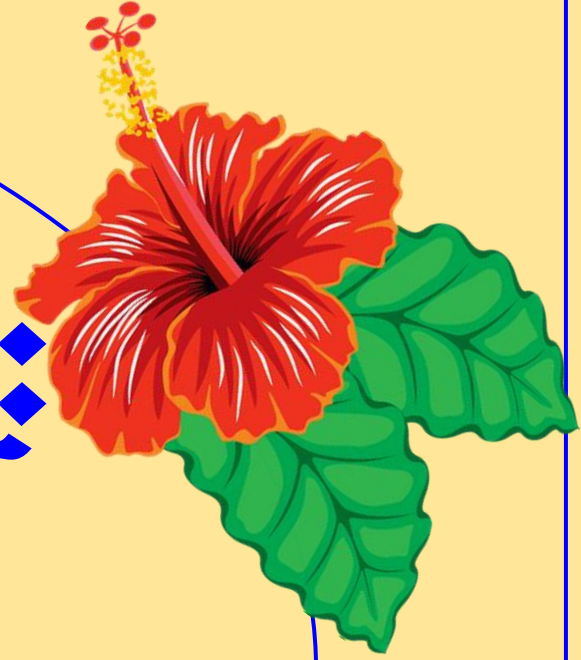

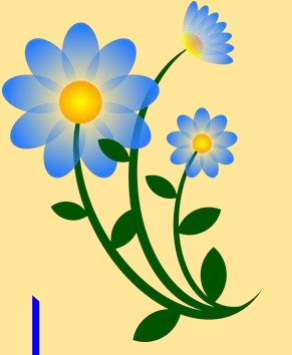
सुरवाणीविलासः

प्रारम्भिककक्षा

संस्कृतभाषा-शिक्षणम्
प्रारम्भश्रेणि-विद्यार्थिभ्यः

अध्यापिका - उषाराणी सङ्घा

यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै ।
तं ह देवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमहं प्रपद्ये ॥

संस्कृते ह्यनुरक्ताश्च शिक्षणाय प्रवर्तिताः ।
सुरवाणीविलासे वः स्वागतं च पुनः पुनः ॥

संस्कृतेन हि संस्कारः संस्कृतिश्च विवर्धते ।
कटिबद्धा भवेमात्र रक्षणाय च संस्कृतेः ॥

भाषा नाम का?

➤ मुखेन भाषमाणा

- विशिष्टैः ध्वनिभिः युक्ता
- जन्तवः वक्तुं न पारयन्ति

➤ सार्थध्वनियुक्ता

- पदानाम् अर्थाः भवन्ति
- श्रवणेन ते व्यज्यन्ते

➤ वाक्यात्मिका

- पदावलिः भवति
- एकमपि पदं वाक्यत्वेन

➤ परस्परं सम्बद्धता

- पदानां अन्तःसम्बन्धः भवति
- पदानि मिलित्वा अर्थं बोधयन्ति

➤ सन्दर्भेण युक्ता

- सन्दर्भात् बहिः नावगम्यते पूर्णतया
- सन्दर्भसम्बद्धाः सूचनाः बहवः सन्ति

➤ व्यक्तिविशिष्टा

- ग्राम्य-शिष्ट-शिक्षिताशिक्षितादिना भिन्ना

➤ समूहविशिष्टा

- प्रदेशादिना विभिन्ना

➤ वृत्तिकार्यविशिष्टा

- जीविकादिभ्यः चित्तौ वृत्तौ आधृता

➤ श्रोतृविशिष्टा

- श्रोतारमधिकृत्य परिवर्तते

भाषाप्रयोजनानि

➤ व्यवहाराय

- वैयक्तिकः
- सामाजिकः
- कार्यसम्बद्धः

➤ भावविनिमयाय

- मनसि स्थितभावानां
- आनन्दादिभावानां

➤ कथाकथनाय

- एवमेवं घटितमिति
- कथादीनां श्रवणाय

➤ विषयज्ञापनाय

➤ संस्कृतेः रक्षणाय

- प्रयोगेणैव भाषा रक्ष्यते
- काव्यनाटकादीनाम् अध्ययनम्

➤ सङ्गीतेषु, नृत्येषु, नाटकेषु

- किन्तु एषा न सामान्या भाषा
- सङ्गीते रागः
- नृत्ये भावव्यक्तीकरणम्
- नाटके अभिनयः

अध्ययनसम्बन्धिविषयाः

➤ अस्माकम् अध्ययनदिशा

- अवगमनसामर्थ्यवृद्धिः
- पठनक्षमतावर्धनम्
- प्रारम्भिकसम्भाषणम्

➤ अस्माकं पद्धतिः

- भण्डारकर-पद्धतिः
- वाक्यनिर्माणाधारिता
- अनुवादाभ्यासाः
- अभ्यासकार्यम्

➤ अतिरिक्तविषयाः

- सर्वयोजनस्थाने उपलब्धा सामग्रीपरिचयः
- सामान्यव्याकरणसम्बन्धविषयपरिचयः
- पुस्तकानां परिचयः
- सङ्गणकीयभाषासास्त्रविषयपरिचयः

➤ उच्चारणस्पष्टता, आनुपूर्वीलेखनम्

- अक्षराणां स्पष्टोच्चारणम्
- वर्णानां पृथक्तया ज्ञानम्

विषयाः

○ तिङन्तरूपाणि

- (लट्-लङ्-लोट्-लृट्-विधिलिङाः)
- धातुगणाः (१, ४, ६, १०)

○ विभक्त्यर्थाः

○ शब्दरूपाणि

- अजन्ताः- अ, इ, उ, ऋ, ए, ओ
- हलन्ताः - च्, द्, त्, स्
- इनाद्यन्ताः - वत्, मत्, वस्, ईयस्, एयस्

○ कृदन्तरूपाणि

- अव्ययानि- क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्
- अनव्ययानि- क्त, क्तवतु, ल्युट्, अनीयर्, तव्यत्
- शतृ, शानच्

○ अव्ययानि

- सामान्यानि
- देशवाचकानि
- विधानप्रकारवाचकानि
- कालवाचकानि
- कारणार्थकानि
- तिथ्यर्थकानि
- स्थानार्थकानि

○ सर्वनामाः

- तद्, एतद्, इदम्, अदस्
- प्रश्नार्थकाः

संस्कृतपाठ्यक्रमः

भागः-१

- पाठः - १ -- १) प्रथमपुरुषः - एकवचनम्, द्विवचनम्, बहुवचनम् ; २) प्रथमगणधातवः प १० पठ्, हस्, नम्, वद्
- पाठः - २ -- १) मध्यमपुरुषः, उत्तमपुरुषः - एकवचनम् ; २) प्रथमगणधातवः १० ; ३) धातूनां रूपान्तरणम् ; ४) गुण-वृद्धि-यण्-वर्णाः ; ५) अव्ययानि;
- पाठः - ३ -- १) मध्यमपुरुषः, उत्तमपुरुषः - द्विवचनम्, बहुवचनम् ; २) प्रथमगणधातवः १० ; ३) सन्धिः-श्च, मकारानुस्वारौ च; दीर्घसन्धिः (इ+ई)
- पाठः - ४ -- १) गणपरिचयः ; २) चतुर्थगणधातवः १० षष्ठगणधातवः १० दशमगणधातवः १० ; २) उपसर्गाः ३) व्याकरणपरिभाषा

संस्कृतपाठ्यक्रमः...

भागः-२

- पाठः - ५ -- १) नामपदानि - अकारान्तपुल्लिङ्गकानि - प्रथमाविभक्तिः, सम्बोधनं च; ; २) बन्धुनामानि ; सम्बन्धघातकशब्दविशेषाः
- पाठः - ६ -- १) नामपदानि - अकारान्तपुल्लिङ्गकानि, अकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि - द्वितीयाविभक्तिः ; २) सवर्णधातवः १२ ; ३) वर्णनामानि ;
- पाठः - ७ -- १) नामपदानि - अकारान्तपुल्लिङ्गकानि, अकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि - तृतीयाविभक्तिः ; २) आत्मनेपदप्रत्ययाः - प्रथमपुरुषः - एक-द्वि-बहु-वचनानि - प्रथमगणधातवः १० ; ३) विविधकर्मकाराणां नामानि ; ४) अव्ययानि
- पाठः - ८ -- १) नामपदानि - अकारान्तपुल्लिङ्गकानि, अकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि - चतुर्थ-पञ्चम-विभक्तिः ; २) आत्मनेपदप्रत्ययाः - मध्यमपुरुषः - एक-द्वि-बहु-वचनानि - षष्ठगणधातवः; ३) विशेषणपदानि; ४) अव्ययानि
- पाठः - ९ -- १) नामपदानि - अकारान्तपुल्लिङ्गकानि, अकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि - षष्ठ-सप्तम-विभक्तिः ; २) आत्मनेपदप्रत्ययाः - उत्तमपुरुषः - एक-द्वि-बहु-वचनानि - चतुर्थगणधातवः; ३) अव्ययानि ; ४) दशावताराः, केशवनामानि
- पाठः - १० -- १) नामपदानि - इकारान्तपुल्लिङ्गकानि, इकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि, उकारान्तपुल्लिङ्गकानि, उकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि - सर्वाविभक्तिरूपाणि ; २) आत्मनेपदप्रत्ययाः - दशमगणधातवः ; ३) अन्वयाभ्यासः ; ४) अव्ययानि ; ५) छात्रापयोगी-पाठशालासम्बन्धी-वस्तुविशेषाः

संस्कृतपाठ्यक्रमः...

भागः-३

- पाठः - ११ -- १) नामपदानि - आकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि - प्रथमाविभक्तिः, द्वितीयाविभक्तिः, सम्बोधनं च ; २) साधारण-स्वरसन्धयः ; ३) शरीरावयवाः ; ४) अव्ययानि
- पाठः - १२ -- १) नामपदानि - आकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि - तृतीयाविभक्तिः, चतुर्थीविभक्तिः, पञ्चमीविभक्तिः च ; २) साधारण-व्यञ्जनसन्धयः ; ३) आनन्दादि-भावाः ; ४) अव्ययानि
- पाठः - १३ -- १) नामपदानि - आकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि - षष्ठीविभक्तिः, सप्तमीविभक्तिः च ; २) साधारण-विसर्गसन्धयः ; ३) पशुपक्षिणां नामानि (मनुष्योपयोगिनः चतुष्पादविशेषाः, पक्षी-पशु-वनजन्तु-जलजीव-दुःखदायीजीव-विशेषाः); ४) अन्वयाभ्यासः, अव्ययानि
- पाठः - १४ -- १) नामपदानि - इकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि, ईकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि - उकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि, ऊकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि – सर्वाः विभक्तयः; २) काल(लकार)परिचयः ; ३) तरप् तमप् ; ४) भोजनपदार्थविशेषाः; ५) अव्ययानि

संस्कृतपाठ्यक्रमः...

भागः-४

- पाठः - १५ -- १) क्रियापदानि - कर्मणिप्रयोगः, भावेप्रयोगः - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) तिथि-मास-ग्रह-नामानि, अहोरात्रादिविशेषाः
- पाठः - १६ -- अस्मद्-युष्मद्-शब्दाः - सर्वा विभक्तयः ; २) पर्वोत्सवानां नामानि
- पाठः - १७ -- १) क्रियापदानि - भूतकालः - लङ्-लकारः - परस्मैपदी - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) वृत्तीनां नामानि
- पाठः - १८ -- १) क्रियापदानि - भूतकालः - लङ्-लकारः - आत्मनेपदी - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) गृहोपयोगि वस्तूनि, गृहस्थवस्तुविशेषाः;
- पाठः - १९ -- १) नामपदानि - ऋकारान्तपुल्लिङ्गकानि, ऋकारान्तस्त्रीलिङ्गकानि, ऋकारान्तनपुंसकलिङ्गकानि - सर्वविभक्तयः ; २) फलशाकनामानि

संस्कृतपाठ्यक्रमः...

भागः-५

- पाठः - २० -- १) क्रियापदानि - आज्ञार्थः - लोट्लकारः - परस्मैपदी - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) विविधप्रदेशाः
- पाठः - २१ -- १) क्रियापदानि - आज्ञार्थः - लोट्लकारः - आत्मनेपदी - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) दैनन्दिनकार्यक्रमः
- पाठः - २२ -- १) साधारण-सर्वनामपदानि - त्रिलिङ्गकानि - सर्वा विभक्तयः ; २) सङ्ख्यापदानि ; ३) यान-विशेषाः
- पाठः - २३ -- क्रियापदानि - विध्यर्थः - विधिलिङ्लकारः - परस्मैपदी - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) वस्त्रविशेषाः
- पाठः - २४ -- क्रियापदानि - विध्यर्थः - विधिलिङ्लकारः - आत्मनेपदी - प्रथम-मध्यम-उत्तमपुरुषाः - एक-द्वि-बहु-वचनानि ; २) आभूषणविशेषाः

संस्कृतपाठ्यक्रमः...

भागः-६

- पाठः - २५ – नामपदानि - प्रश्नार्थकाः (सर्वनामशब्दाः) - त्रिलिङ्गकानि - सर्वा विभक्तयः ; २) गृहस्थानानां विशेषाः
- पाठः - २६ – कृदन्त-प्रत्ययाः – अव्ययानि - क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्, ; २) पात्रविशेषाः
- पाठः - २७ -- कृदन्त-प्रत्ययाः – रूपयुक्तानि – क्त, क्तवतु, शतृ, शानच्, ल्युट्, अनीयर्, ; २) वृक्षपुष्पविशेषाः
- पाठः - २८ -- नामपदानि - व्यञ्जनान्तानि - सर्वलिङ्गकानि - च्, द्, त्, वत्, मत्, ; २) रोगविशेषाः, औषधि-मानविशेषाः
- पाठः - २९ -- नामपदानि - व्यञ्जनान्तानि - सर्वलिङ्गकानि - अन्, इन्, ; २) जातिविशेषाः
- पाठः - ३० -- नामपदानि - व्यञ्जनान्तानि - सर्वलिङ्गकानि - स्र्, वस्, ईयस्, एयस् ; २) स्वर्गीयवृत्तान्तविशेषाः, धर्मसम्बन्धिविशेषाः आकाशपदार्थविशेषाः

Contact Us-

- **Blogs-**

- <https://www.blogger.com/profile/16222564119897765269>

- **YouTube Channels-**

- <https://www.youtube.com/c/UshaRaniSanka/playlists>

- https://www.youtube.com/channel/UCWXX-LUs2qrqqaq_bQTmY5Q/playlists

